

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 19-01-2021 r.

Adam Bodnar

VII.7037.45.2020.AT

**Pan
Przemysław Czarnek
Minister Edukacji i Nauki**

ePUAP

Szanowny Panie Ministrze,

w związku z decyzją o powrocie do szkół uczniów klas I-III szkół podstawowych oraz uczniów szkół specjalnych od dnia 18 stycznia 2021 r., ogłoszoną na konferencji prasowej z udziałem Ministra Edukacji i Nauki oraz Ministra Zdrowia w dniu 11 stycznia 2021 r.¹, zwracam się do Pana Ministra celem uzyskania wyjaśnień dotyczących kilku kwestii, które obecnie zajmują uwagę osób szczególnie zainteresowanych sposobem organizacji systemu oświaty i realizacją prawa do nauki.

Jak wynika z wcześniejszych wyjaśnień udzielonych przez Pana Ministra, decyzja została podjęta po wielu konsultacjach, podczas których stwierdzono, że w grupie wiekowej dzieci z klas I-III ryzyko transmisji koronawirusa jest stosunkowo najmniejsze. Zdaniem Pana Ministra nauczanie zdalne w tych grupach wiekowych jest najmniej efektywne, a także najbardziej uciążliwe dla samych uczniów, nauczycieli i rodziców. Przyjęte rozwiązanie, które przewiduje dalszą naukę zdalną starszych uczniów, jest tematem debaty publicznej, która dotyka kwestii ochrony podstawowych praw poszczególnych członków społeczności szkolnej.

Jednym z najbardziej poważnych problemów jest uzasadniona obawa nauczycieli oraz innych pracowników szkół przed zakażeniem koronawirusem. Jak pokazują doświadczenia szkół, które stosowały się do wytycznych GIS, MEN i MZ, a nawet wypracowały bardziej restrykcyjne metody pracy, ryzyko zachorowania przez nauczycieli jest większe niż w innych grupach zawodowych. Ma to negatywne konsekwencje dla

¹ *Dzieci wracają do szkół, rząd utrzymuje obostrzenia. Zobacz szczegóły dalszych regulacji*, 11.01.2021, <https://www.tvp.info/51747666/powrot-dzieci-do-szkol-koniec-nauki-zdalnej-koronawirus-a-restrykcje-w-polsce-konferencja-rzadu-transmisja-online-adam-niedzielski-i-przemyslaw-czarnek-tvp-info> (dostęp w dniu 14.01.2021)

organizacji pracy szkoły, a w dalszej kolejności dla całego społeczeństwa. Dlatego też, jako Rzecznik Praw Obywatelskich **popieram postulat zapewnienia szybkiego dostępu do szczepień dla pracowników systemu oświaty**, od których zależy sprawne funkcjonowanie tej kluczowej usługi publicznej. Dotyczy to również nauczycieli i pracowników żłobków i przedszkoli, którzy wielokrotnie zgłaszali do Rzecznika skargi na nierówne traktowanie. Dla wielu z nich niezrozumiała jest decyzja o nieobjęciu ich testami na koronawirusa², odmowa ograniczenia liczebności grup przedszkolnych wraz z rozwojem epidemii, a także ustalenie wytycznych odbiegających od tych, które są stosowane w szkołach i innych placówkach.

W dalszym ciągu zwracam uwagę na sytuację uczniów i uczennic, dla których organizacja nauki wymuszona epidemią koronawirusa oznaczała szereg niekorzystnych zmian. Dotyczy to zwłaszcza **uczniów, którzy przez ostatnie miesiące ponownie nie uczestniczyli w zdalnej edukacji**. Cennych informacji na ten temat dostarczyła m.in. publikacja „Edukacja zdalna – co się stało z uczniami, ich rodzicami i nauczycielami?”, zawierająca wyniki, wnioski i rekomendacje z badania „Zdalne nauczanie a adaptacja do warunków społecznych podczas epidemii koronawirusa”³. Badacze ostrożnie szacowali, że w okresie przed letnimi wakacjami 5% nauczycieli i aż 10% uczniów miało trudności w wywiązywaniu się ze swoich obowiązków lub mogło ich w ogóle nie realizować albo realizować w sposób niesystematyczny⁴. Nie ulega wątpliwości, że badania takie warto powtórzyć po zakończeniu kolejnego semestru.

Duża część wskazanego badania poświęcona była temu, jak zdalne nauczanie wpływa na dobrostan uczniów, rodziców i nauczycieli. Większość z nich twierdziła, że ich samopoczucie psychiczne oraz fizyczne było gorsze w porównaniu do czasu sprzed pandemii. Około 10% badanej młodzieży przejawiało wyraźne symptomy stanów depresyjnych⁵. Z uwagi na przedłużający się okres izolacji od szkoły i rówieśników dane te mogą być obecnie jeszcze bardziej niepokojące. Dlatego też, w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich, konieczne było zapewnienie dzieciom i młodzieży możliwości spędzenia wolnego czasu poza domem w okresie ferii zimowych. Decyzję o zniesieniu zakazu samodzielnego wychodzenia na dwór w godzinach 8-16 uznaję zatem za słuszną.

Zwraca uwagę również stanowisko „Polska edukacja w czasie i po pandemii. Problemy, zaniechania, pytania do władz”, skierowane do Pana Ministra przez liczne

² Komunikat MZ z 30.12.2020: Testowanie nauczycieli klas I-III odbędzie się między 11 a 15 stycznia, <https://www.gov.pl/web/zdrowie/testowanie-nauczycieli-klas-i-iii-odbędzie-sie-miedzy-11-a-15-stycznia> (dostęp w dniu 14.01.2021).

³ Ptaszek G., Stunża G. D., Pyżalski J., Dębski M., Bigaj M. (2020). „Edukacja zdalna: co stało się z uczniami, ich rodzicami i nauczycielami?” Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne; <https://zdalnenauczanie.org/> (dostęp w dniu 14.01.2021).

⁴ Ibidem, s. 44.

⁵ Ibidem, s. 28.

organizacje społeczne w grudniu 2020 r.⁶ Eksperti alarmują, że długofalowe skutki społeczne dla osiągnięć edukacyjnych uczniów, a także dla kondycji nauczycieli oraz rodziców mogą być odczuwalne przez lata. Wśród zadań, które będą wymagały zaangażowania osób odpowiedzialnych za organizację systemu oświaty, wymieniono na pierwszym miejscu **problem „znikania uczniów z systemu”**. Według ostatnich badań Centrum Cyfrowego 48 proc. badanych nauczycieli szkół podstawowych, liceów i techników, a w szkołach branżowych aż 58 proc. badanych wskazało, że w edukacji zdalnej nie uczestniczy co najmniej jedno z ich uczniów i uczennic⁷. Są także uczniowie, którzy logują się na lekcje, ale wcale w nich nie uczestniczą. Potrzebne są dalsze badania skali zjawiska wykluczenia uczniów z systemu oraz ocena działań podejmowanych w takich przypadkach przez szkoły i samorzady.

Kolejny problem wskazany przez organizacje społeczne, to **pogorszenie się stanu zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży** (obniżenie nastroju, stany lękowe, myśli samobójcze, uzależnienie od sprzętu elektronicznego). Szkoła w dużym stopniu straciła możliwość reagowania na niepokojące sygnały, dlatego też nadal aktualne pozostaje pytanie o działania podejmowane na szczeblu centralnym w celu udzielania uczniom potrzebnego wsparcia psychologicznego. Takiej pomocy mogą wymagać również nauczyciele i nauczycielki - od ich dobrego zdrowia i samopoczucia zależy powodzenie zdalnej edukacji. Autorzy stanowiska wskazują także na pogłębienie **problemów z nierealistyczną, nadmiernie rozbudowaną i zbyt szczegółową podstawą programową**. Uczniowie i nauczyciele wciąż liczą na realizację wcześniejszych zapowiedzi Pana Ministra ograniczenia podstawy programowej na wszystkich przedmiotach i w stosunku do wszystkich uczniów, nie tylko tych, którzy w 2021 r. podejną do egzaminów.

Wierzę, że dzięki szczepieniom w niedalekiej przyszłości nastąpi powrót wszystkich uczniów i uczennic do szkół i innych placówek oświatowych. Należy zrobić wszystko, aby miejsca te były bezpieczne. Władze publiczne nie mogą ustawać w staraniach, aby szkoły stawały się też coraz bardziej przyjazne: powinny one lepiej odpowiadać na potrzeby dzieci i młodzieży, a pracownikom systemu oświaty oferować dobre warunki pracy, zachęcając w ten sposób nowe osoby do podjęcia zawodu nauczyciela. Podzielam nadzieję autorów publikacji „Edukacja zdalna – co się stało z uczniami, ich rodzicami i nauczycielami?”, że wysiłki zespołów badawczych zostaną wykorzystane w celu przygotowania przez decydentów skutecznych rozwiązań dotyczących nie tylko edukacji zdalnej w jej różnych wymiarach (technologicznym, kompetencyjnym czy psychologicznym), ale współczesnej

⁶ Dostępny na stronach organizacji społecznych, m.in. <https://www.isp.org.pl/pl/aktualnosci/polska-edukacja-w-czasie-i-po-pandemii-problemy-zaniechania-i-pytania-do-wladz-stanowisko-organizacji-spoecznych>, <https://www.szkolazklasa.org.pl/polska-edukacja-w-czasie-i-po-pandemii-stanowisko-organizacji-spoecznych/> (dostęp w dniu 14.01.2021).

⁷ Buchner A., Wierzbicka M. „Edukacja zdalna w czasie pandemii. Edycja II”, Raport Spółdzielni Otwartej Edukacji, Listopad 2020, s. 73, <https://centrumcyfrowe.pl/spoled/edukacja-zdalna-w-czasie-pandemii-2-edycja/> (dostęp w dniu 14.01.2021)

edukacji w ogóle. Jak słusznie wskazują, w przyszłości powinniśmy być dobrze przygotowani do realizacji edukacji w sposób zdalny bądź hybrydowy. Za cele edukacji stawiają zaś (samo)rozwój, relacje i rozumienie świata, a nie realizację podstawy programowej i weryfikację wiedzy⁸.

Z uwagi na powyższe, na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. *o Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz.U. z 2020 r., poz. 627), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o udzielenie informacji o planowanych działaniach, w tym o wskazanie priorytetów Ministerstwa Edukacji i Nauki w zakresie systemu oświaty. W szczególności będę wdzięczny za udostępnienie ekspertyz lub modeli, na podstawie których będą podejmowane decyzje dotyczące powrotu do szkół starszych klas, oraz przybliżenie szczegółów systemu hybrydowego. Uprzejmie proszę również o odpowiedź na pytanie, czy Minister Edukacji i Nauki podejmie próby oszacowania strat edukacyjnych, jakie mogły nastąpić w związku z epidemią koronawirusa.

Z poważaniem

Adam Bodnar

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/

⁸ Ptaszek G., Stunża G. D., Pyżalski J., Dębski M., Bigaj M. (2020). „Edukacja zdalna: co stało się z uczniami, ich rodzicami i nauczycielami?”, s. 6.